

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η ΟΛΟΚΑΥΤΩΣΙΣ
ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

940.542
KON

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— ΧΑΝΙΩΝ —

Λογ. αριθ. 66394

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

Χρονολ. Εισαγ. 9-2-2010

Είδος 6τομα κριτικής

Αριθ. 940.542 ΚΟΝ

Η ΟΛΟΚΑΥΤΩΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

1904

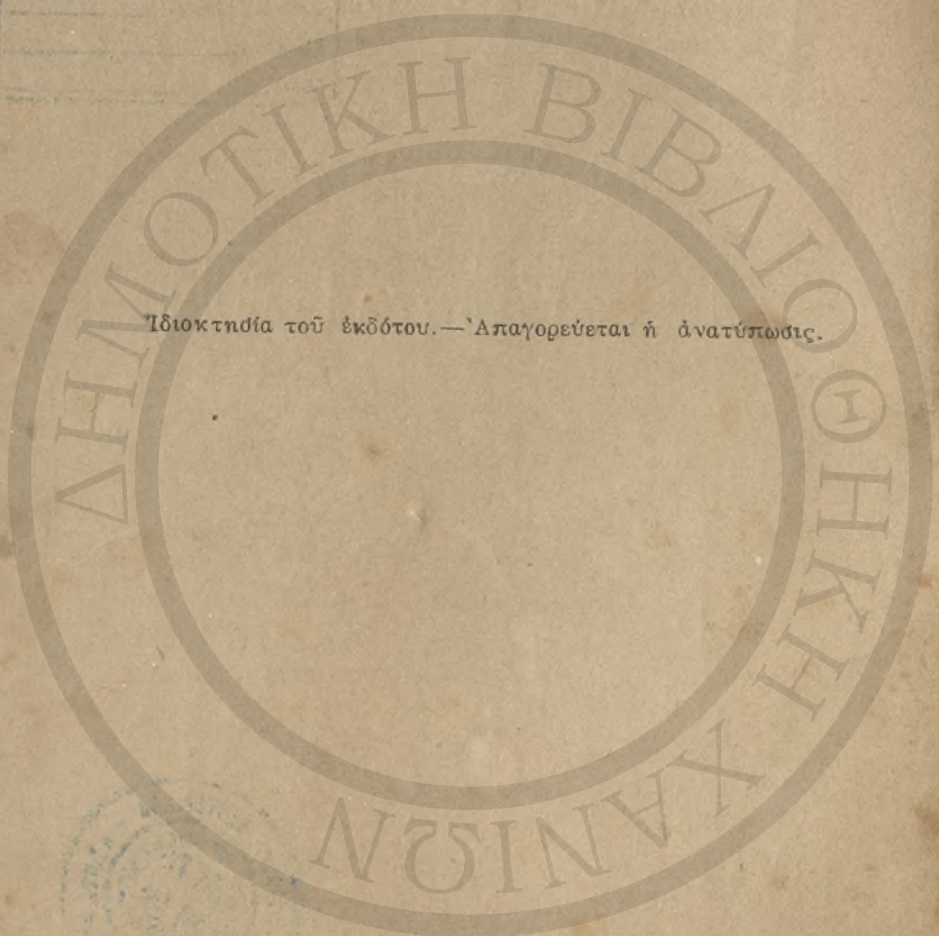
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ & ΑΘΗΝΑΣ
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ

940542

Κ.Ο.Π.

ΕΛΛΗΝΟΤΥΠΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ

— Κ.Ο.Π. —

Ἰδιοκτησία τοῦ ἐκδότη. — Ἀπαγορεύεται ἡ ἀνατύπωσις.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφεῖου ΑΘ. Γ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ
 ΑΘΗΝΑΙ Ὁδὸς Πατριῶν-Ζήνωνος, ἀρ. 2

Η Κ Η Η
 Σ Η Η Η
 Η Κ Α Α Σ Τ Α Τ Σ

Η ΟΛΟΚΑΥΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Ἡ μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου, ὀλίγας ὥρας ἀπέχουσα τοῦ Ρεθύμνου, κεῖται ἐπὶ μικροῦ ὄροπεδίου, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἔχει φυσικὴν ὀχυρότητα, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ ἰσχυροῦ του περιβάλου καὶ τῆς κεντρικῆς του θέσεως ἐχρησίμευσε καθ' ὅλας τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις εἰς συναθροίσεις ἐπαναστατικὰς καὶ ὡς πρῶτον κατασφύγιον τῶν γυναικοπαίδων.

Εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ πλουσιωτέρων μονῶν τῆς Κρήτης. Ἡ χρονολογία ὁμῶς τῆς ἰδρύσεώς της δὲν εἶναι θετικῶς γνωστὴ. Ἐπανειλημμένοι καταστροφῆ, κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις καὶ τὰς ἐξωθεν ἐπιδρομὰς, ἐξηφάνισαν πᾶν μνημεῖον γραπτὸν καὶ ἐγγράφικον, δυνάμενον νὰ διαρωτίσῃ τὴν ἀρχαιοτέραν ἱστορίαν τῆς μονῆς.

Ἐπάρχει μόνον παράδοσις, καθ' ἣν τὸ Ἀρκάδι ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ εἰς μνήμην αὐτοῦ ὠνομάσθη Ἀρκάδιον· ἀλλ' εἶναι ἐνδεχόμενον ἢ παράδοσις νὰ ἐσηματίσθη ἐξ εἰκασίας ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς μονῆς. Ὅπως ἴσως ἢ παράδοσις αὕτη ἀναφέρει, ὅτι τὸ Ἀρκάδι ἐκτίσθη ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τῆς ἀρχαιοτάτης μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἧτις σώζεται καὶ σήμερον, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας, ὡς μετόχιον τοῦ Ἀρκαδίου. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ ταύτην, τὸ Ἀρκάδι ἐκτίσθη τὸ 395

καὶ ἡ πρώτη καταστροφὴ τὴν ὁποίαν ὑπέστη συνέβη κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐν ἔτει 823.

Ὅταν οἱ Τούρκοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς ἐνετοκρατουμένης Κρήτης, ὁ ἡγούμενος τοῦ Ἀρκαδίου Πατελάρος ἔσπευσε καὶ ὑπέβαλεν ὑποταγὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ προελαύνοντος ἐναντίον τοῦ Χάνδακος τουρκικοῦ στρατοῦ. Οὗτος δὲ εἰς ἀνταμοιβὴν ἔδωκε προνομία τινα εἰς τὴν μονήν, ἐξασφαλίζοντα τὰς κτήσεις καὶ τὰ δικαιώματά της. Ἐξαιρετικῶς εἰς τὸ Ἀρκάδι ἐπέτρεψε νὰ ἔχη κώδωνα, προνόμιον τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται νὰ ὀλιτολήθη ἐπὶ πολὺ, καὶ ἐν μέτρον παντοῦ τῆς νήσου διὰ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν σίτον.

Τὸ Ἀρκάδι, ὡς εἶπον, ἦτο πλουσιώτατον, ἔχον κτήματα καθ' ὅλην τὴν νήσον. Καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀκόμη, κατὰ τὸ Ἀτ-μειντάν (Ἴπποδρομον) εἶχεν ἰδιοκτησίας, οἰκίας καὶ ἐργαστήρια. Ἐκ τῶν δωρητῶν δὲ τῆς μονῆς διεσώθη ἡ μνήμη τοῦ «ἀρχοντος» Μηλιώτη καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, οἵτινες πολλὰ καὶ μεγάλα κτήματά των, κείμενα εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μυλοποτάμου, ἀφιέρωσαν εἰς τὸ Ἀρκάδι. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀκινήτων, ἡ ἀρχόντισσα Μηλιώτη ἐδώρησεν εἰς τὴν μονὴν δακτύλιον με ἀδάμαντα μεγάλης ἀξίας, ὅστις ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1866, ὅτε εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς μονῆς ἐχάθη.

Ἡ προστασία τοῦ κατακτητοῦ δὲν ἐπροφύλαξε τὴν μονὴν ἀπὸ τὴν βίαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν βραδύτερον, ὅτε ἀχαλίνωτος τουρκικὴ ἀναρχία ἀπελύθη κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Τούρκοι δὲν κατελάμβανον μὲν διὰ τῆς βίβης τὰ κτήματα τῆς μονῆς, ἀλλ' ἐξεδίαζον τοὺς ἡγουμένους καὶ τὰ συμβούλια τοῦ Ἀρκαδίου νὰ π' ἀνταλ-

(*) Ὁ σημερινὸς ναὸς δὲν φαίνεται πολὺ παλαιὰ οἰκοδομή. Σώζονται δὲμως ἔχνη ἀρχαιότερας οἰκοδομῆς.

λάσσουν μὲ γαίας μηδαιμιῆς ἀξίας. Πρὸς τὸν ἐξαναγκασμὸν δὲ τοῦτον ἔφθανον μέχρι φόνου τῶν ἀνθισταμένων μοναχῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μέγα κτήμα τῆς μονῆς μὲ 14,000 ἐλαιόδενδρα εἰς τὰ περὶχωρα τοῦ Ρεθύμνου καὶ ἄλλα ἐν Μεσαρᾷ περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν Τούρκων.

Θὰ ἔχαν δὲ οὕτω ὅλην τὴν περιουσίαν αὐτοῦ τὸ Ἀρκάδι, ἂν οἱ μοναχοὶ τοῦ δὲν ἐφροντίζον νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ δώρων καὶ χορηγιῶν τὴν προστασίαν ἐνὸς ἰσχυροῦ Τούρκου, ὅστις τοὺς ἔσωζεν ἀπὸ τὴν βίαν καὶ τὴν ἀπληστίαν τῶν πολλῶν.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21 εὔρε τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου εἰς ἱκανὴν ἀκμὴν, χάρις εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην. Ὁ ἠγούμενος Ἰωακείμ, ὅστις ἀπέβιωσεν ἑκατοντούτης τὸ 1862, διηγείτο ὅτι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης ἡ μονὴ εἶχε 270 μοναχοὺς, διετήρει δὲ νοσοκομεῖον καὶ οἱ καλόγηροι ἐκαλλιέργουν τέχνας τινάς, ἐν αἷς καὶ τὴν ποικιλτικὴν τῶν ἱερατικῶν στολῶν. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων τῆς μονῆς Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης 10 ἱερεῖς φέροντες χρυσοκεντήτους ἱερατικὰς στολάς, ἐτέλουν τὴν λειτουργίαν, κατὰ τὰς διηγήσεις τοῦ Ἰωακείμ. Εἶχε δὲ τότε ἡ μονὴ καὶ βιβλιοθήκην μὲ πολύτιμα χειρόγραφα, ἅτινα ἐπυρπολήθησαν, κατὰ τὸν πόλεμον, μετὰ τῆς μονῆς. Τὰ ἄλλα δὲ αὐτῆς κειμήλια καὶ θησαυροί, συνιστάμενοι εἰς 7^{1/2} ὀκάδας χρυσοῦ καὶ 55 ὀκάδας ἀργύρου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν πάντοτε τοῦ Ἰωακείμ, εἰς στολάς χρυσοῦ φάντους, εἰκόνας τοῦ Κρητῆς ζωγράφου Κορνάρου, λείψανα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ διαφόρους πολυτίμους σταυροὺς, παρελήφθησαν πρὸς διάσωσιν ὑπὸ τοῦ ἠγουμενοῦ Ματθαίου, ὅστις τὰ ἐφόρτωσεν εἰς ἑν τῶν πλοίων τοῦ Ἐμμανουὴλ Τομπάζη ἵνα ἐξασφαλισθῶσιν εἰς τὰς νήσους. Ἀλλὰ τὸ πλοῖον προσβλήθεν ὑπὸ Τουρκικῶν, ἐναυάγησε καὶ τὰ πλεῖστα τῶν κειμηλίων ἀπωλέσθησαν.

Διεσώθη μόνον τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου, διατηρούμενον εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Σελιῶν, εἰς χρυσοῦς σταυρὸς σωζόμενος ἐν Μυκῶνφ καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφήν «Ἀρκαδίον», ἐν πετραχήλιον χρυσοκέντητον ἐν Τήνφ καὶ ἄλλα ἄλλαχού. Ἐκ τῶν ναυαγῶν δὲ ὁ ἡγούμενος αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπηγγονίσθη ἐν Ρεθύμνφ.

Ἔνεκα τῆς κεντρικῆς, ὡς εἶπομεν, θέσεως τοῦ Ἀρκαδίου μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν Ρεθύμνης, Μυλοποτάμου καὶ Ἀμαρίου, κατέφυγον εἰς αὐτό, ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, πολλὰ γυναϊκόπαιδα, γέροντες καὶ ἀσθενεῖς ἐκ τῶν χωριῶν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ἅτινα ἦσαν ἐκτεθειμένα εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ρεθυμνίων Τούρκων.

Τὸ Ἀρκαδί ἐπίσης κατέστησεν ἔδραν αὐτῆς ἡ Ἐπιτροπῆς, δηλαδὴ οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὴν κεντρικὴν ἐπαναστατικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ διαμερίσματος Ρεθύμνου. Πρόεδρος δὲ τῆς Ἐπιτροπῆς ἦτο ὁ ἡγούμενος Ἀρκαδίου Γαβριήλ, ἀνὴρ τραπεζοκοντοῦτης περιπόου, ὠραῖος καὶ ἀθλητικὸς τὸ παράστημα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, ὁ πασσᾶς Ρεθύμνου διεμήνυσε πρὸς τὸν Ἠγούμενον ἡ ἀποπέμψη τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκ τῆς μονῆς, ἀπειλῶν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ὅτι θὰ ἐξεστράτευε καὶ θὰ κατέστρεφε τὸ Ἀρκαδί. Τότε ἐγινε σύσκεψις τοῦ συμβουλίου τῆς μονῆς περὶ τοῦ πρακτέου· καὶ δύο ἐκ τῶν συμβούλων ἐξέφρασαν τὴν γνώμην νὰ ὑποδείξωσιν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ὅτι ἔπρεπε ἡ ἀπομακρυνθῆ, ἵνα μὴ γίνῃ ἀφορμὴ νὰ καταστραφῇ ἡ μονή. Ὁ ἐκ τῶν συμβούλων Χατζῆ Νεόφυτος ἔλεγε:

— Ἀς πάη ἄλλοῦ ἢ Ἐπιτροπῆς, γιατί θὰ μάς κατηγορήσουν ὕστερα ὅτι ἐκάψαμε τὸ μοναστήρι.

—Νὰ φύγῃς ἐσὺ, ἂν φοβᾶσαι, τοῦ εἶπεν ἐν ὀργῇ ὁ Γαβριήλ.
Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν φεύγει!

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χατζῆ Νεόφυτος ἐπέμενε εἰς τὴν γνώμην του,
ὁ Ἡγούμενος τοῦ εἶπε :

—Θωρεῖς τὰ κείνανε τὰ κάρβουνα τοῦ ἄπο τὰ 21 ἐκεῖ στὴ
μεσοδοκιάστρες ;

—Θωρῶ τα.

—Με κείνα γὰρ θὰ τσοὶ μουζῶσω στὸ πρόσωπο κεινοῦς τοῦ
θὰ με κατηγορήσουνε πῶς ἔκαψα τὸ μοναστήρι γιὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Οἱ λόγοι οὗτοι συνεκίνησαν καὶ μετέπεισαν τὸν Νεόφυτον,
ὅστις εἶπε :

—Σὰν εἶν' ἐσὰκ, γούμενε, βάσταξά το λοιπὸν δυνατὰ κι ὅπου
θ' ἀποθάνῃς ἐσὺ θ' ἀποθάνω κ' ἐγώ.

Ἡ ἀπειλὴ τοῦ πασᾶ Ρεθύμνης ὡς τὸσον δὲν ἐξετελέσθη. Ἐ-
μελλε γὰρ ἐκτελεσθῆ ὑπὸ ἄλλου, τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, ὃν ὁ Σουλ-
τᾶνος εἶχεν ἀποστείλει κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς Κρήτην μετὰ
πολυαριθμοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ στρατοῦ. ἄφου εἶδεν ὅτι κατὰ τὰς ἡδη
συγκροτηθείσας μάχας ὁ ἐν τῇ νήσῳ τουρκικὸς στρατὸς καὶ ὁ ἐπί-
κουρὸς αἰγυπτιακὸς εἶχον κατατροπωθῆ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐ-
ξέλεξε δὲ ὁ Σουλτᾶνος μεταξὺ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ τὸν Μου-
σταφᾶν, ὡς γνωρίζοντα τὴν Κρήτην κάλλιον παντὸς ἄλλου, κα-
θότι καὶ κατὰ τὴν ἐπαγχατασιν τοῦ 1821 εἶχε πολεμήσει ἐν Κρή-
τῃ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔπειτα ἐχρημάτισε Γενικὸς Διοικητὴς τῆς
νήσου.

Ὁ Μουσταφᾶς, ἀφου ἔσωσε τοὺς Τούρκους τοῦ Σελίνου, πο-
λιορχουμένους ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν Κάνδακον, ἀφου
ἐπυρπόλησε τὰ ὄρεινά χωρία τῆς Κυδωνίας, ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀ-
ποκώρωναν, πυρροτῶν καὶ ἐρημῶνων τὸν τόπον, ἵνα διὰ τῶν

στερήσεων ἀναγκάσει τοὺς ἐπικρατοῦντας εἰς ὑποταγὴν, ἀφοῦ διὰ τῆς πειθοῦς, διὰ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ὀπλῶν δὲν τὸ κατώρθωσε. Μετὰ τὴν μάχην δὲ τοῦ Βαφέ, καθ' ἣν οἱ ἐπαναστάται καὶ οἱ μετὰ τοῦ Ι. Ζυμβρακάκη ἐβελονταὶ ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν εἰκοσάπλασιων δυνάμεων τοῦ Μουσταφᾶ, οὗτος δ' ἐπειλῶν ἠνάγκασε τοὺς Σρακιανούς νὰ προσποιηθῶσιν ὑποταγὴν, ἵνα σώσῃ τὴν ἐπαρχίαν αὐτῶν καὶ τὰ πολυάριθμα γυναικόπαιδα ἅτινα εἶχον καταφύγει εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐρημωθέντων Ἀποκώρωναν. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἤρκεσαν διὰ νὰ νομίσῃ ὁ πασᾶς ὅτι κατέβαλε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ρέθυμον, ἵνα προσβάλλῃ καὶ τοὺς ἐπαναστάτας τῶν μερῶν ἐκείνων, καταστρέφων πρῶτον τὸ Ἀρκάδιον, ὅπερ ἦτο τὸ κυριώτερον αὐτῶν ὄρηγιον.

Ὅταν ἐγνώσθῃ ὅτι ὁ πασᾶς μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ ἐπήρχετο, νέα σύσκεψις ἐγένετο εἰς τὸ Ἀρκάδιον περὶ τοῦ πρακτέου. Καὶ ὅλοι εὐρέθησαν σύμφωνοι νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι τὴν μονήν, ἀλλὰ ν' ἀμυνθῶσιν ἐν αὐτῇ. Εἰς τὴν ὀχυρότητα τῆς θέσεως δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχουν μεγάλην πεποιθῆσιν, ἀλλὰ τοὺς ἐνεθάρρυνε, φαίνεται, ἡ στερεότης τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς καὶ ἡ ἐλπίς εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἀντιπερισπασμὸν ἐκ μερῶν τῶν ἐπαναστατῶν τῶν περὶ τὰς ἐπαρχιῶν ἐν περιπτώσει πολιορκίας. Πολεμοφόδια εἶχον ἀρκετά, καθότι εἰς τὸ Ἀρκάδι ἦσαν αἱ γενικαὶ ἀποθήκαι τῆς ἐπικρατοῦσας, τροφαὶ δ' ἐπίσης ὑπῆρχον ἐπαρκεῖς εἰς τὰς πλουσίας ἀποθήκας τοῦ μοναστηρίου.

Ὁ ἀντισυνταγματάρχης Πάνος Κορωναῖος, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχε φθάσει μετ' ἐβελοντῶν τινων εἰς Κρήτην καὶ διορισθῆ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ τμήματος

Ρεθύμνης, εὑρέθη εἰς τὸ Ἀρκάδι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας. Οὐ-
τος δὲ βλέπων τὸ δυσφύλακτον τῆς μονῆς καὶ τὸν βεβηκὸν κίνδυ-
νον εἰς ὃν θὰ ἐξετίθεντο οἱ ἐν αὐτῇ πολιηρούμενοι, δὲν ἐπε-
δοκίμασε τὴν γνώμην τοῦ Γαβριὴλ καὶ τῶν ἄλλων. Ἄλλ' οἱ πλείστοι τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐπέμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὴν
ἀπόρρυσιν αὐτῶν. Συνεβούλευσε τότε ὁ Κορωναῖος νὰ καταδαφί-
σῃ τοὺς σταύλους καὶ τὸν ἀνεμόμυλον, οἵτινες εὐρίσκοντο ἐξω
τῆς μονῆς εἰς ἀπόστασιν 100-150 μέτρων, ἵνα μὴ καταληθῶ-
σιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ χρησιμεύσωσιν εἰς τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ
ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τοῦ μοναστηρίου. Ἄλλ' οὐδ' ἡ συμβουλή του
αὕτη ἐξετελέσθη, ἴσως διότι τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο εὐκόλον ἢ διότι
δὲν ἐδόθη καιρὸς. Ἄλλ' οὐδὲ τὰ γυναικόπαιδα, παρὰ τὴν
γνώμην καὶ τὰς προτροπὰς τοῦ Κορωναίου, ἠθέλησαν ν' ἀπέλθω-
σιν ἐκ τῆς μονῆς καὶ καταφύγῃσιν εἰς ἀσφαλέστερα μέρη.

—Ὅ,τι θὰ γίνουσι οἱ ἄνδρες θὰ γίνωμε καὶ ἡμεῖς, ἦτο ἡ
ἀπάντησις των. Ἄν ἀποθάνωσι αὐτοί, ἄς ἀποθάνωμε καὶ ἡμεῖς.

Ἄλλὰ μήπως ἀνέφρουρον εἰς τὰ ὄρη, δὲν θὰ ἐκινδύνεον ν' ἀπο-
θάνωσι καὶ ἐκεῖ ἐκ τῶν στερητέων καὶ τῶν κακουχιῶν; Ὁ χειμὼν
εἶχεν ἤδη ἀρχίσῃ με ἀσυνήθη δριμύτητι καὶ ὁ Ψηλορίτης εἶχε κα-
λυφθῆ προῶρως ὑπὸ χιόνος. Ὀλίγον βραδύτερον τοιαύτη παγω-
νιὰ κατέλαβε τὰ πλανώμενα εἰς τὰ ὄρη θύματα τῆς τουρκικῆς
ἀγριότητος, ὥστε πολυάριθμα παιδιὰ, γυναῖκες καὶ γέροντες ἀπέ-
θκνον.

Ὁ Κορωναῖος, ἀφῆσκε εἰς τὴν μονήν, ὡς φρουράρχον, τὸν ἀν-
θυπολοχαγὸν Ἰωάννην Δημακόπουλον μετὰ ἐπτά ἢ ὀκτὼ ἐθελον-
τῶν, ἀπῆλθε. Τὸν ἠκολούθησαν δὲ ὁ ὀπλαρχηγὸς Παπαῖ Μαρου-
λιανὸς καὶ τινες ἄλλοι, συμμεριζόμενοι τὴν γνώμην του ὅτι ἔπρεπε
νὰ ἐγκαταλειφθῆ τὸ Ἀρκάδι.

Εἰς τὴν μονὴν ἔμειναν περὶ τὰ 900 ἄτομ.α, ἐξ ὧν 270 περίπου ὄπλοφόροι, οἱ δὲ λοιποὶ γυναικόπαιδα καὶ ἀσθενεῖς. Μοναχοὶ δυνάμενοι νὰ φέρουν ὄπλα ἀνήρχοντο εἰς 40. Ἐμείναν δὲ καὶ οἱ εὐρεθέντες ἐκεῖ ἐκ τῶν δεκαεξὶ μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Δ. Σκορδίλης, Μελισσώτης, Σκουλαῆς, Χαϊρέτης, Μπεργαδῆς, Μπολάνης, Πορτάλιος, Ἀνωσιαννάκης, Σκουνάτσος. Ὁμοίως οἱ ὄπλαρχηγοὶ Νικόλαος Βενιανάκης, Παπαῖ Κρασιώτης, Κωνσταντῖνος Δασκαλάκης.

Οἱ Τούρκοι ἐνεφανίσθησαν ἐρχόμενοι ἐναντίον τῆς μονῆς τὴν 7 Νοεμβρίου. Ἡ πρωτοπορεία αὐτῶν ἀπετελεῖτο ἐξ ἀτάκτων Τουρκοκρητῶν, οἵτινες εἶχον ἀρχηγὸν τὸν ἐξ Ἀρνάντου Ἀλῆ ἀγῶν Παστέλλαν. Διὰ νὰ ἐξκαπατήσωσι δὲ τοὺς ἐν τῇ μονῇ οἱ Τουρκοκρητῆες οὗτοι εἶχον ἀναπετάσει ἐλληνικὰς σημασίας. Ἄλλ' ὁ Νικόλαος Βενιανάκης, ἐπόπτης τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον τάξει κατὰ μῆκος τῆς χαράδρας εἰς ἣν ἀπολήγει ἐκ τοῦ μέρους ἐκεῖνου τὸ ὄροπέδιον, τοὺς ἀνεγνώρισε καὶ οἱ σκοποὶ ἀνήγγειλαν διὰ πυροβολισμῶν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ.

Κατόπιν τῶν ἀτάκτων Τουρκοκρητῶν, ἤρχετο μετὰ στρατοῦ ὁ Σουλεϊμάν βέης, γυναικάδελφος τοῦ Μουσταφᾶ, ὅστις, ἀφοῦ περιεκύκλωσε τὴν μονὴν ἐκ τριῶν μερῶν, ἐκάλεσε τοὺς ἐν τῇ μονῇ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Ἀρχαδίου ἀπήντησαν διὰ τῶν ὄπλων εἰς τὴν πρότασιν τοῦ ἐχθροῦ. Καί τοι δὲ ἠδύναστο ἀκόμη νὰ φύγῃ πρὸς τὸν Μυλοπόταμον, ἔμειναν καὶ ἀπτόητοι ἐδέχθησαν τὰς πρώτας ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Μουσταφᾶς, μένων εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης μετὰ τοῦ ὑπολοῖπου στρατοῦ, ἐφρόντισε νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἐξῶθεν ἐπικουρίαν πρὸς τὴν πολιτοκραυμένην μονὴν. Πρὸς τοῦτο δὲ

εἰς μὲν τὴν Ἐπισκοπὴν ἀφῆκε σῶμα ἐκ 1000 ἀνδρῶν, ἄλλο δὲ σῶμα ἀπέστειλεν εἰς Κρουσῶνα Μαλεβουζίου, ἐνῶ ὁ πασᾶς Ἡρακλείου Ρεσίτ ἠψείλει νὰ εἰσβάλλῃ εἰς Μυλοποτάμον. Οὕτω οἱ ἐπαναστάται τοῦ Μυλοποτάμου ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ φυλάττουσαν τὰς ἐξ ἀνατολῶν διόδους τῆς ἐπαρχίας των, οἱ δὲ Ρεθύμνιοι εἶχον πρὸ αὐτῶν τὸ πρόσκομμα τῆς ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ τουρκικῆς φρουρᾶς καὶ κατώρθωσαν μὲν τὴν πρώτην ἡμέραν νὰ τὴν ἐκτοπίσωσιν, ἀλλ' ἐπανελθοῦσα ἐκ Ρεθύμνου ἰσχυροτέρα ἀριθμητικῶς, κατέλαθεν ἐκ νέου τὴν Ἐπισκοπὴν καὶ ἄλλα παρακείμενα χωρία.

Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἀπεμόνωσε τὴν μονὴν ὁ Μουσταφᾶς, διηυθύνθη καὶ αὐτὸς πρὸς αὐτήν, ἄγων ἄλλον στρατόν. Ἀποκρούσας δὲ μικρά τινα ἐπαναστατικὰ σώματα, ἅτινα ἐπεχείρησαν ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν διάβασίν του, ἔφθασε πρὸ τοῦ Ἄρκαδίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ μυδροβολῇ ὁ Σουλεϊμάν.

Μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Μουσταφᾶ, ὁ συγκεντρωθεὶς περὶ τὸ Ἄρκαδιον τουρκικὸς στρατὸς ἀνῆλθεν εἰς 10,000 περίπου, ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα ταγμάτων, μετὰ δύο ὄρεινῶν πυροβολαρχιῶν, ὀλίγου ἰππικοῦ καὶ πολλῶν ἀτάκτων, Τουρκοκρατηῶν καὶ Ἀλβανῶν.

Ὁ πασᾶς ἐπανελάθε πρὸς τοὺς ἐν τῇ μονῇ τὴν πρόσκλησιν νὰ παραδοθῶσιν· ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἔδωκαν καὶ πρὸς αὐτόν τὴν ἀπάντησιν ἣν εἶχον δώσει προηγουμένως εἰς τὸν Σουλεϊμάν: «Μόνον νεκροὶ θὰ παραδοθῶμεν!» Τότε ὁ Μουσταφᾶς διέταξε γενικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Ἄρκαδίου, ἐνῶ τὸ πῦρ τῶν δύο πυροβολαρχιῶν συγκεντροῦτο κατὰ τῆς δυτικῆς πύλης τῆς μονῆς. Ἄλλ' οἱ πολιορκούμενοι δι' εὐστόχου πυρὸς ἐκ τῶν παραθύρων καὶ τῶν πολεμοθυρίδων τοῦ περιβάλου τοὺς ἀπέκρουσαν. Οἱ Τούρκοι ἐφαίνοντο προσπαθοῦντες νὰ κατκλάβωσι τοὺς σταύλους, αἵτινες

παρά τὴν συμβουλήν τοῦ Κορωναίου, δὲν εἶχον καταδαφισθῆ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Ἀρκαδίου πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἔστρεψαν κυρίως τὴν προσοχὴν των. Τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν κατέχοντες τὸν παρακείμενον ἀνεμόμυλον διηθύνον φονικωτάτον πῦρ κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως. Ἄλλοι ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὴν μικρὰν πύλην τοῦ περιβόλου, τὸ «πορτάκι», κατείχον θέσεις πρὸ τῆς μονῆς καὶ ἐκεῖθεν ὑπεδέχοντο τὰς ἐφορμήσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Αἱ δύο μεγάλαι πύλαι τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς, αἱ λεγόμεναι «Ρεθυμιώτικη» καὶ «Καστρινή», ὡς βλέπουσαι ἢ μὲν πρὸς τὸ Ρέθυμνον, ἢ δὲ πρὸς τὸ Ἡράκλειον (Κάστρον), εἶχον κλεισθῆ καὶ στηριχθῆ ἔσωθεν διὰ ξύλων καὶ λίθων. Ἀλλὰ τὰ βλήματα τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ διηθύνοντο κυρίως κατὰ τῆς πρώτης. Ἡ πύλη ὁμως ἀντείχε, διότι ἦτο σιδηρᾶ, τὰ δὲ πυροβόλα τοῦ ἐχθροῦ ἦσαν μικρᾶς ὀγκῆς, διὸ ἐλαχίστας βλάβας ἐπροξένουν καὶ εἰς τὰ τεῖχη.

Οἱ πολιορκούμενοι ἀνέμενον ἐξωθεν βοήθειαν καὶ ἠπόρουν βλέποντες ὅτι ἡ ἡμέρα παρήγγετο χωρὶς οὐδαμῶθεν νὰ φανῆ ὁ ἀναμενόμενος ἀντιπερισπασμός. Μόνον ὀλίγοι ἐπαναστάται, τοὺς ὁποίους εἶχον συναθροίσει ἐκ τῶν πλησιοχώρων ὁ Κορωνάιος καὶ ὁ Παπαῖ Μαρουλιανός, προσῆλθον καὶ προσέβαλον τοὺς Τούρκους· ἀλλὰ, μὴ δυνηθέντες ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἰσχυρὰν τούτων ἀντεπιθεσιν, ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσιν.

Ἐν τούτοις ἡ εὐφυχία τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Ἀρκαδίου διετηρεῖτο ἀκμαίως καὶ ἡ νύξ τοὺς εὐρεν ἀκλονητούς εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν νὰ ἐπιμεινωσιν εἰς τὴν ἀντίστασιν μέχρι θανάτου. Ὁ δεκάωρος βομβαρδισμός, ἡ ἀπκαυστος καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν χάλαζα τῶν σφαιρῶν, ὁ βροχρικός ἀλλαλαγμός τῶν ἐφορμώντων ἐχθρῶν οὐδ' αὐτὰς τὰς γυναῖκας εἶχον ἐκποθήσει. Οὐδέ-

μία φωνὴ ὀλιγοψυχίας ἠκούσθη. Καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν αἱ γυναῖκες ἄλλαι μὲν ἐκομίζον εἰς τοὺς πολεμιστὰς πολεμφοδία καὶ νερόν, ἄλλαι ἐπεριποιούντο τοὺς τραυματίας καὶ ἄλλαι ἐντὸς τοῦ ναοῦ κατεσκευάζον πυριτιδοβολὰς μὲ τὸν χάρτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνετο διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν αὐτῆς ἡ Χαρκίλεια Δασκαλάκη. Τὴν ἔσεβοντο πάντες καὶ ὡς γυναῖκα μεγαλοφυχον καὶ ὡς μητέρα τριῶν ἀνδρείων υἱῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ Ἄρκαδιου, ἔχων τὴν σημαίαν αὐτοῦ ὑψωμένην ἐπὶ τοῦ τείχους. (*) Εἰς τὰς συσκέψεις ἠκούετο ἡ γνώμη τῆς Χαρκίλειας Δασκαλάκη καὶ ἡ γνώμη τῆς ἦτο νὰ προτιμήσουν τὸν θάνατον παρά νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τοι ἐν τῇ μονῇ εἶχεν υἱόν, ἐγγονοὺς καὶ ἄλλους συγγενεῖς.

Ἡ σιγὴ τῆς ἐπελθούσης νυκτός, ἐν μέσῳ τοῦ φοβεροῦ κλοιοῦ τὸν ὁποῖον ἐσχημάτιζε περὶ τὴν μονὴν τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων, ὑπῆρξε φοικτὴ. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ οὐρανὸς ἐκαλύφθη ὑπὸ νεφῶν, ἐπηκολούθησαν δὲ ἀστραπαὶ καὶ βρονταί, χωρὶς νὰ βρέξῃ. Οἱ πολιορκούμενοι ἠγρύπνησαν προσευχόμενοι εἰς τὸν ναόν, ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ὁποίου ἀντήχουν αἱ βρονταὶ ὡς ἐνθάρρυνσις οὐρανόθεν.

Ὁ Μουσταφᾶς βλέπων ὅτι τὸ πυροβολικὸν τοῦ ἦτο ἀνίσχυρον νὰ ἐκπτοήσῃ τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ Ἄρκαδιου καὶ ν' ἀνοιξῇ ρῆγμα εἰς τὸ τεῖχος, ἐκομισε κατὰ τὴν νύκτα δύο βαρέα πυροβόλα ἐκ Ρεθύμνου.

Τὴν ἐπιούσαν αἱ ἐφοδοὶ ἐπικνεληθήσαν ἀπὸ πρωῒας λυσ-

(*) Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην ἐμελλε νὰ χάσῃ τρεῖς υἱοὺς, πεσόντας εἰς τὰς μάχας.

σωδέστεραι, ἐνῶ τὰ βλήματα τῶν νέων πυροβόλων διέτειον τὴν πύλην τοῦ μοναστηρίου καὶ διερρήγγυον τὸ τεῖχος. Ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ περιερχόμενος τὰς διαφόρους θέσεις, ἐνεψύχω νε διὰ γενναίων λόγων τοὺς πολεμιστάς. Συχνὰ δ' ἐζήρχετο καὶ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς μονῆς ἵνα ἐνθαρρύνῃ καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἀντιμετωπίζοντας τὸν ἐχθρὸν προμάχου τῆς μονῆς. Τὰ ράσα του ἦσαν διάτρυτα ἐκ τῶν σφαιρῶν. Οἱ Τούρκοι, ἀναγνωρίζοντες αὐτὸν ἐκ τοῦ παραστήματος, διηύθυνον κατ' αὐτοῦ χάλκζαν σφαιρῶν. Ἄλλ' ὁ Γαβριήλ, ἀτρόμητος καὶ ἄτρωτος, ὤρμα μετὰ τοῦ Ντελῆ Δράκου, τοῦ Παύλου Κουβου, τοῦ Παπαῦ Κρασιώτη, τοῦ ἐθελοντοῦ Ξάνθη καὶ Ξισήρεις κατεδίωκον τοὺς θρασυτέρους τῶν Τουρκοκρατῶν καὶ Ἀλβανῶν, οἵτινες προηγοῦντο εἰς τὰς ἐφόδους.

Ἄλλ' οὐδὲ κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐνεφανίζετο ἡ ἀγαμενομένη ἐξῶθεν ἐπικουρία. Μόνον περὶ τὴν μεσημβριαν προσῆλθον Μυλοποταμίται τινές καὶ ἐκ τῶν ὑψωμάτων τῆς Συκιάς προσέβαλον τοὺς Τούρκους· ἀλλ' ἦσαν τὸσον ὀλίγοι, ὥστε ὁ ἀντιπερισπασμὸς αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀσήμαντος, οἱ δὲ Τούρκοι εὐχερῶς τοὺς ἀπέκρουσαν, χωρὶς νὰ διακόψωσι τὴν κατὰ τοῦ Ἀρκαδίου ἐπίθεσιν.

Ἄλλ' οἱ Ρεθύμιοι, οἱ Ἀμαριώται καὶ Ἀγιοθασιλίται ποῦ ἦσαν; Οἱ πολιορκούμενοι συνεπέρινον μὲν ὅτι σοβαρὸν τι τοὺς ἠμποδίζε νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ μαντεύσωσι τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ταύτης. Διότι εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ἀρκαδίου δὲν ἔβρεχεν, ἐνῶ εἰς τὰς περὶ ἐπαρχίας ἔβρεχεν ἀπὸ τῆς προτεραίας τὸσον δυνατὰ, ὥστε οἱ χεῖμαρροι εἶχον καταστῆ ἀδιάβατοι. Ἴδου τί εἶχεν ἐμποδίσει τοὺς Ἀμαριώτας, Ρεθυμίσις καὶ λοιποὺς νὰ δράμωσιν εἰς ἐπικουρίαν

τῶν κινδυνευόντων εἰς τὸ Ἀρκάδιον, μεταξύ τῶν ὁποίων μάλιστα πολλοὶ τῶν ἔξω εἶχον ἀδελφούς, μητέρας καὶ τέκνα.

Ἄμα ἐγνώσθη ὅτι ὁ Μουσταφᾶς διηυθύνετο ἐναντίον τοῦ Ἀρκადίου, οἱ ἐπαναστάται τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν συνηθροίσθησαν καὶ ἀπεφάσισαν, ἵνα οἱ μὲν ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν πολιορκουμένων τὸ μοναστήριον Τούρκων, οἱ δὲ προσβάλωσι τοὺς κατέχοντας τὴν Ἐπισκοπὴν, ἵνα ὁ Πασᾶς ἀνησυχῶν διὰ τὴν τύχην τοῦ Ρεθύμνου, στενοχωρούμενος δὲ ἐν μέσῳ τῆς ἀμύνης τῶν πολιορκουμένων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιθέσεως, ἀναγκασθῆ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποστῆ σημαντικὰς ἀπωλείας. Ἄλλ' ἡ ἐπεληθούσα κακοκαιρία, ἥτις ἀπὸ τῆς βροχῆς ἐτρέπη εἰς χιονοθύελλαν, ἐματαιώσε τὸ σχέδιον. Τὰ ὄπλα των, τουφέκια παλαιὰ μὲ πυρολίθους, κατέστησαν ἀχρηστα ἐκ τῆς βροχῆς. Ὅσοι δὲ, κατορθώσαντες νὰ διαβῶσι τοὺς πλημμυρούοντας χειμάρρους, ἐφθασαν εἰς τὰ περὶ τὸ Ἀρκάδιον ὑψώματα, ἐθεῶντο ἀπρακτοί, μὲ τὴν ὀδύνην τῆς ἀδυναμίας, τὴν σπαρακτικὴν τραγῳδίαν ἥτις ἐτελεῖτο κάτω εἰς τὸ ὄροπέδιον.

Μόνον ἐκεῖ δὲν ἔβρεχεν, ὡς ἐὰν καὶ ὁ καιρὸς συνεμάχῃ μετὰ τῶν πολλῶν ἐναντίον τῶν ὀλίγων, μετὰ τῶν τυράννων ἐναντίον τῶν τυραννουμένων. Οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι ἐκλαίον.

—Θεὲ μου, δὲν ὑπάρχει λοιπὸν δικαιοσύνη; Ὅλοι καὶ ὄλα εἶνε ἐναντίον μας; Ἐὰν ἀπὸ τις ἁμαρτίες μας βασανίζώμεθα, δὲν εἶνε ἀρκετὰ τὰ ὅσα ἔχομεν ὑποφέρει;

Ὁ καπνὸς τῆς μάχης ἐσκέπαζε τὸ Ἀρκάδιον, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὡς καιόμενον. Καὶ τρέοντι ἐκαίετο ἐν μέσῳ τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἐζήμουν ἐναντίον τοῦ ἀπαύστως τὰ στόμια τῶν χιλιάδων ὀπλων. Ἐκάστη βολὴ πυροβόλου κροτούσα ἐπὶ τῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα ἐπροστάτευον τόσα ἀθῶα πλάσματα, ἢ πίπτουσα ἐντός

τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς, ἀπέσπα μέρος ἀπὸ τὴν καρδίαν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ριγοῦντες, ἄθλιοι ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ των, ἔβλεπον μακρόθεν τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν καὶ προσέβλεπον τὴν μοιραίαν ἑκάσιν τῆς πάλης τοῦ ἀσθενοῦς κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ. Ἦ σκέψις δέ, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι θ' ἀπέδιδον ἴσως εἰς ἀπροθυμίαν τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῶν, καθίστα πικροτέραν τὴν ὀδύνην τῶν δυστυχῶν ἐκείνων. Ἦσαν ἄρα γε δυστυχέστεροι καὶ πλέον αὐτῶν ἀξιοθρήνητοι οἱ κινδυνεύοντες ἐντὸς τοῦ Ἀρκαδίου;

Ἡ ἄμυνα τῶν πολιορκουμένων, ὅσον καὶ ἂν ἦτο ἠρωϊκῆ, δὲν κατώρθωσε μέχρι τέλους ν' ἀναχαιτίσῃ τὰ ἐφορμῶντα πλήθη τῶν Τούρκων, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσι θέσεις ἐγγύτερον τῆς μονῆς, κατέλαβον δὲ καὶ τοὺς σταύλους. Καὶ τοποθετήσαντες ἐντὸς αὐτῶν τὰ βρέα πυροβόλα, ἐτύπησαν τὸν πρὸς τὴν μονὴν τοῖχον καὶ ἐκείθεν ἐκονοβολοῦν τὴν πύλην.

Ὁ Μουσταφᾶς σπεύδων νὰ περατώσῃ τὴν πολιορκίαν, πρὶν ἢ λάβουν καιρὸν οἱ ἐπαναστάται τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν καὶ δυνηθῶσι νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐναντίον του, εἶχε δώσει τὰς αὐστηροτέρας διαταγὰς εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του. Οὕτω τὸ πῦρ ἐξηκολούθει ἄπυστον κατὰ τῶν πολιορκουμένων, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ τοὶ δεκατιζόμενοι ὑπὸ τοῦ εὐστόχου πυρός τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς μονῆς, ἐπροχώρουν πετώντες ἐπὶ πτωμάτων καὶ ὁ κλοιὸς τῆς πολιορκίας ἐγένετο ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν στενότερος. Ὅσον δὲ πλησίον τοῦ μοναστηρίου εἶχον φθάσει οἱ Τούρκοι κατὰ τὸ ἀπόγευμα, ὥστε μεταξὺ τῶν ἐντοπίων Τούρκων καὶ τῶν γνησίων αὐτῶν ἐκ τῶν πολιορκουμένων συνήπτοντο διάλογοι :

—Δὲν προσκυνάτε, μωροί; Θὰ χεθῆτε ἄδικα, κκομοίρηδες, ἐφώναζον οἱ Τούρκοι.

—Μαζή θὰ χάθουμε, ἀπήντων οἱ πολιορκούμενοι. Μπαρούτι
ἔχομε νὰ σᾶς πολεμοῦμε ἕνα μῆνα!

—Ἀπόψε θὰ μποῦμε μέσα καὶ τότε τὰ λέμε.

—Καλῶς νᾶρθετε· σᾶς ἔχομε τραπέζι, στρωμένο καὶ θὰ κα-
λοπεράσετε.

Οἱ πολιορκούμενοι εἶχον πλέον τὴν γαλήνην τῶν ἀπαραι-
σμένων. Τὸν θάνατον τὸν ἐβλεπον ἐπερχόμενον καὶ τὸν ἀνέμενον
ἀταράχως. Τὶ πλέον τοῦ θανάτου ἠδυνάκοντο νὰ φοβηθῶσι; Μίαν
μόνην σκέψιν καὶ μίαν φροντίδα εἶχον πλέον· ν' ἀποθάνωσι καλῶς.
Μαῦροι καὶ ἀγνώριστοι ἐκ τοῦ καπνοῦ, ἐκάθηντο εἰς τὰς θέσεις
τῶν κ' ἐπυροβόλου, ὀλίγον φροντίζοντες πλέον καὶ νὰ προφυλάσ-
σωνται. Εἶχον ἤδη φονευθῆ καὶ πληγωθῆ πολλοί, ἀλλ' οὐδεμία
ἠκούετο κραυγὴ πόνου, οὐδεὶς θρήνος γυναικῶν. Καὶ ἐκ τούτων
τινὲς εἶχον φονευθῆ καὶ πληγωθῆ ὑπὸ τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν ὀβί-
δων· ἀλλ' ὁ φόβος καὶ ἡ μικροψυχία εἶχον φυγαδευθῆ ἐκ τῆς μο-
νῆς. Αἱ γυναῖκες ἐξηκολούθουν νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς πολεμιστὰς
καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνουν μάλιστα· ἀλλ' ἡ ἀταραξία αὐτῶν ἦτο ἡ
καλλιτέρα ἐμψύχωσις· τινὲς ἐξ αὐτῶν μάλιστα, γνωρίζουσαι τὴν
χρῆσιν τῶν ὀπλων, εἶδον καιρὸν ἀνακουφίσεως εἰς τοὺς συζύγους
καὶ τοὺς ἀδελφούς τῶν, γερμίζουσαι τὰ ὄπλα τῶν ἢ καὶ τουφεκί-
ζουσαι ἐντ' αὐτῶν.

Ἡ δὲ Χαρίκλεια Δασκαλάκη ὅσον ὁ κίνδυνος νύξανε, τόσον
θαρραλεοτέρα ἀνεδεικνύετο. Ὄταν δὲν προσηύχετο πρὸ τῶν ἁγίων
εἰκόπων, ὅταν δὲν ἐπέσπάζε· εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν πυριτι-
δοβολῶν, εὗρίσκετο πλησίον τοῦ υἱοῦ τῆς Κωστῆ. Ἐπανειλημμέ-
ως βληθεὶς ὑπὸ σφαιρῶν, κατέπεσεν ὁ ἴστος τῆς σημαίας τοῦ
υἱοῦ τῆς καὶ πάντοτε αὐτῇ τὴν ἀνεστύλωνεν. Ὄταν δὲ ἀπεκόπη
καὶ τὸ σχοινίον καὶ ἡ σημαία κατέπεσε, τὴν εἰδίπλωσε καὶ τὴν

ἐφύλαξεν εἰς τὸν κόλπον τῆς, ἀταράχως ἰσταμένη ὑπὸ τὴν βροχὴν τῶν σφαιρῶν (*).

Οἱ πολιορκούμενοι εἶχον καὶ σαλπικτὴν, ἓνα ἔθελοντὴν μιγάδα, διὸ καὶ τὸν ὠνόμαζον Ἀράπην. Ὁ σαλπικτὴς ἐμάχετο καὶ αὐτός, ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων ἔρριπτε καὶ ἓν σάλπισμα εἰς τὸν πάταγον τῆς μάχης, ὡς κραυγὴν ἐνθαρρύνσεως πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του. Ἦτο εὐθυμος καὶ ἀγαθός, διὸ καὶ κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκείνας στιγμὰς τὸ σάλπισμά του εἶχε κάτι τι ἀπὸ τὴν παιδικὴν του εὐθυμίαν καὶ ἀπὸ τὸ αἰώνιον μειδίσμα τῶν λευκῶν του ὀδόντων.

—Γεῖά σου, Ἀράπη! τοῦ ἐφώναζαν εἰς ἕκαστον σάλπισμα ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς μονῆς.

Τινὲς δὲ καὶ τοῦ ἀπηύθυνον ἀστεϊσμούς:

—Δὲν πᾶς νὰ νιφθῆς, μωρέ; Ἀπὸ τὴν μπαρούτη ἔχεις γίνει σὰν ἀράπης.

—Εἴμαστε ἀδέρφια· ὅλοι ἀράπηδες, ἀπὴντα ὁ σαλπικτὴς.

Ἡ ἀστοχία τῶν Τούρκων πυροβολητῶν παρέτεινε τὴν ἀγωνίαν τοῦ Ἀρκαδίου. Ἀλλὰ περὶ τὴν δειλὴν ἐπανειλημμέναι βολαὶ ἐπιτυχοῦσαι τὴν πύλην διέρρηξαν αὐτήν· καὶ ἄλλαι ἤνοιξαν ρήγματα εἰς διάφορα μέρη τοῦ περιβόλου. Ὁ κανονοβολισμὸς ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τινὰς ὥρας τῆς νυκτός.

Οἱ δὲ πολιορκούμενοι, ἀφοῦ ἔστερέωσαν τὴν πύλην διὰ νέων στηριγμάτων, συνῆλθον εἰς νέαν σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου. Περὶ παραδόσεως οὐδεὶς ἐσκεπτετο, ὅλων θεωρούντων προτιμότερον τὸν θάνατον. Ἀλλ'

(*) Ἡ σημαία αὕτη διασωθεῖσα φυλάσσεται ὑπὸ τοῦ ἐγγονοῦ τῆς κ. Στυλ. Δασκαλάκη.

ἠπόρουσαν πῶς ἐγκατελείφθησαν ἀβοήθητοι παρὰ τῶν ἔξω. Τί ἄρα γὰρ νὰ συνέβαινε ; Μήπως ὁ Μουσταφᾶς ἐξαπέστειλε τόσον στρατὸν εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὥστε νὰ παρακωλύσῃ πᾶσαν κίνησιν τῶν ἐπαναστατῶν ; Ἐπρεπε νὰ μάθωσι τί συνέβαινε, ἵνα ἀποθνήσκοντες εἶνε τοῦλάχιστον ἀνγκουφισμένοι ἀπὸ τὸ βῆρος τῆς ὑποψίας, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ τῶν δὲν ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Ἐπρεπεν ὅπωσδήποτε νὰ καταστήσουν γνωστὴν εἰς τοὺς ἔξω τὴν ἀκροσφαλὴ αὐτῶν θέσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ν' ἀντιστῶσι μέχρι θανάτου, ἵνα σπεύσωσιν εἰς βοήθειάν των ἐφ' ὅσον ἀκόμη ἦτο καιρὸς, διότι προέβλεπον ὅτι τὴν ἐπιούσαν οἱ Τούρκοι θὰ ἐπεχείρουν τὴν ἀποφασιστικὴν ἐφοδον, εἰς ἣν ἡ μόνῃ διάτρητος ὡς ἦτο ἐκ τῶν ὀβίδων, δὲν θὰ κατάρθωνε ν' ἀντιστῆ. Τρεῖς ἐκ τῶν ἀνδρῶν, ὁ Παπᾶ Κρανιώτης, ὁ Παῦλος Κούθος καὶ ὁ Ἀδάμης Παπαδάκης, διακρινόμενοι ἐπὶ ὠκυποδία, ἀνέλαβον νὰ διέλθωσι διὰ τῆς πολιορκητικῆς γραμμῆς καὶ μεταβαίνοντες ὁ μὲν εἰς τὸ Μυλοπόταμον, οἱ δὲ εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας, δώσωσιν ἐπιστολάς τοῦ Ἡγουμένου καὶ τῶν Ἐπιτρόπων πρὸς τοὺς Καπετανέους, ἐπιστρέψωσι δὲ πρὸ τῆς αὐγῆς διὰ νὰ φέρωσιν ἀπαντήσεις.

Οἱ τρεῖς οὗτοι, φορέσαντες λευκὰ σαρικά, διὰ νὰ φαίνωνται ὡς Τούρκοι, καὶ ἀποβελόντες τὰ ὑποδήματά των, ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ πορτάκι. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε συμφωνηθῆ νὰ πυροβολήσουν τρεῖς ἐξ ὠρισμένου σημείου, ἅμα θὰ διέβαινον τὰς τουρκικὰς γραμμὰς σώοι, ὁ Ἡγούμενος ἀνέβη εἰς τὸν θόλον τοῦ ναοῦ, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ τείχους καὶ ἀνέμενον τὸ σύνθημα. Οἱ τρεῖς πυροβολισμοὶ ἤκούσθησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ ἐναγωνίως ἀναμένοντες ἀνεφώνησαν κάμνοντες τὸν σταυρὸν των :

— Δόξα σοι ὁ Θεός !

Ὁ οὐρανὸς ἦτο ἀνέφελος, κατὰ τὴν νύκτα δ' ἐκείνην παρουσίαζεν ἕκτακτον καὶ καταπληκτικὸν θέαμα. Ἄπειροι διάττοντες διέτρεχον

τὸ στερέωμα καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ὡς πυρὰ μάχης. Τὸ θέαμα τοῦτο, τὸ ὅποσον ἐθεωρήθη ὡς σημεῖον ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων, ἐπηύξησε τὴν μελαγχολίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καίτοι ἦσαν περιλυποὶ καὶ κατὰκοποι, ἔμειναν ἀγρυπνοῦντες καὶ μόνον εἰς τὴν προσευχὴν ἐζήτησαν ἀνακούφισιν.

Ἄφου ἐψάλλη δέησις εἰς τὸν ναόν, ὁ Γαβριὴλ ὠμίλησεν ὡς ἐξῆς:

«Ἀδελφοὶ μου, ἔχετε πίστιν εἰς τὸν Θεόν καὶ θὰ σωθῶμεν. Μὴ φοβησθε τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐὰν ὁ ἐχθρὸς εἶναι δυνατός, ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος. Καὶ ὁ Θεός, ὅστις ἐθύθισε τοὺς στρατοὺς τοῦ Φαραῶ εἰς τὴν Ἐρυθρὰν, δύναται ἐπίσης νὰ καταστρέψῃ τοὺς στρατοὺς τοῦ Μουσταφᾶ. Ὁ Θεὸς ὅστις ἐδυνάμωσε τὸν βραχίονα τοῦ μικροῦ Δαυιδ διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸν γίγαντα Γολιάθ, θὰ δώσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς τὴν δύναμιν νὰ νικήσωμεν τὸν ἰσχυρὸν ἀντίπαλον.

»Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ Θεὸς ἄλλως θελήσῃ, ἅς παρηγορηθῶμεν καὶ ἅς χαρῶμεν, διότι ἡμᾶς ἐδιαλέξε διὰ τὴν ὑψηλὴν θυσίαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος. Τάχα ἀργὰ ἢ γρήγορα δὲν θ' ἀποθάνωμεν; Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ. Προτιμότερον λοιπὸν ν' ἀποθάνωμεν ὡς μάστιγες τῆς πίστεως καὶ τῆς πατριδος, ἢνα, ὅχι μόνον ἡ ψυχὴ μας μείνῃ ἀθάνατος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀλλὰ καὶ ἡ μνήμη μας ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν ὁμοεθνῶν μας. Ὁ θάνατός μας, ὅστις εἰς ἄλλην περίστασιν θὰ εἶναι ἀνωφελές, τῶρα θὰ γίνῃ πρόξενος μεγάλου καλοῦ: θὰ σώσῃ τὴν πατρίδα μας.

»Καὶ τῶρα, ἀδελφοὶ μου, ἅς συγχωρήσωμεν καὶ ἀπασιθῶμεν ἀλλήλους καὶ ἅς ζητήσωμεν συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα δὲ ἅς πράξωμεν ἐπὶ τέλος τὸ καθήκον ἡμῶν πρὸς τὴν ἱερὰν ἡμῶν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἅς γείνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.»

Ἐπειτα τοὺς ἠρώτησεν ἂν ὅλοι ἦσαν ἔτοιμοι διὰ τὸ ὑπέρατον

τοῦτο καθήκον καὶ ὅλοι ἀπήντησαν ὅτι ἀκλόνητοι θὰ ἔφθανον εἰς τὸν θάνατον, ἂν ἀπέβαιναν ἀδύνατον νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν νίκην.

—Προτιμῶμεν ν' ἀποθάνωμεν καὶ νὰ ταφῶμεν ἐδῶ ὅλοι, παρὰ νὰ προδοθῶμεν εἰς τὸν ἐχθρόν, ἦτο ἡ θέλησις ὄλων.

Καὶ εἰς τὰ μέτωπα πάντων ἔλαμπεν ἤδη ὁ στέφανος τοῦ μαρτυρίου, τὰ δὲ βλέμματά των εἶχον τὸ ἀκτινοβόλημα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, μὲ τὸ ὅποιον οἱ μάρτυρες τοῦ χριστιανισμοῦ ἐδέχοντο ψάλλοντες τὰς βραβάνους καὶ τὸν θάνατον.

Κατόπιν ἐτελέσθη ἡ ἱερὰ μυσταγωγία καὶ πάντες μετελάβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐξηκολούθησαν δὲ ἀγρυπνοῦντες καὶ ἀναμένοντες τοὺς ἀπεσταλμένους. Ἄλλ' ἄρα γε θὰ κατώρθωνον νὰ διέλθουν καὶ πάλιν ἀπαρτήρητοι διὰ μέσου τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου; Ὁ κίνδυνος οὗτος καὶ ἡ ἀβεβαιότης ἐκράτει εἰς ἀνησυχίαν τοὺς ἐν τῇ μονῇ. Καὶ ἀπὸ προῆλθον ὡραὶ τινες, ὁ Ἡγούμενος καὶ ἄλλοι ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ θόλου καὶ τῶν τειχῶν καὶ ἠκροῶντο εἰς τὴν σιγὴν τῆς νυκτός. Ἐξέφωνα διακρίνουν ἓνα ἐρχόμενον. Ἦτο ὁ Ἀδάμης Παπαδάκης. Ἐσπευσαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ὑπεδέχθησαν εἰς τὸ πορτάκι μὲ περίπτυσιν χαρᾶς.

Ἄλλ' ὁ Ἀδάμης δὲν ἦτο κοιμιστὴς χαροποιῶν εἰδήσεων. Οἱ καπεταναῖοι τοὺς ὁποίους εἶδε τοῦ διηγήθησαν περιλυποὶ πῶς ἡ καταγίς ἐματὰίωσε τὰ σχέδιά των καὶ πῶς ὅσοι ἠδυνήθησαν νὰ πλησιάζωσιν ἔβλεπον μακρόθεν τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ Ἀρκαδίου, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ βοηθήσουν.

—Καλλιτέρα, ἔλεγον, νὰ ἦμεθα καὶ μῆεις μέσα στ' Ἀρκαδί νὰ ποθάνωμεν. Μήπως δὲν ἦτο θάνατος νὰ βλέπωμεν ἀπὸ μακρὰν καὶ νὰ μὴ μπορούμε νὰ κάμωμεν τίποτε; Ἄλλὰ θὰ ἔλθωμεν καὶ αὐρίον καὶ ὁ Θεὸς βοηθός. Ἐστέλλαμε γράμματα εἰς ὅλα τὰ χωρὰ νὰ συναχθῶμε τὸ πρῶτ' ἄνδρα στὸ Ἀρκαδί.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Κοῦθος, ὅστις ἐκόμιζεν ἐπιστολάς τὰ αὐτὰ διαλαμβανούσας. Τὸν Κορωνάιον εὔρεν εἰς τὸ χωρίον Κλησιδίῳ προσπαθοῦντα νὰ συναθροίσῃ ὀπλίτας, ἵνα μεταβῆ τὴν ἐπιούσαν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀρακιδίου. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἔγραφον ὅτι ἀσταθερὰν ἀπόφασιν εἶχον νὰ ἐγκαρτερήσωσι μέχρι θανάτου, ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς : «Θελομεν πράξει πᾶν τὸ δυνατὸν ὅπως ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν σας, ἀλλὰ μὴ ὄντες εἰς θέσιν νὰ σᾶς βεβαιώσωμεν περὶ τούτου, πράξετε ὅ,τι ἡ συνείδησις σᾶς ὑπαγορεύει».

Ὁ Παπᾶ Κραγιώτης, βραδύνας διότι διέτρεξε μαχλιετέραν ἀπόστασιν, ἐπέστρεψε περὶ τὰ χαράγματα. Ἐννοηθεὶς δὲ παρὰ τῶν Τούρκων κατεδιώχθη καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ συλληφθῆ ἢ νὰ φονευθῆ καὶ οὕτω δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μονήν (*).

Ἄφου ἀνέγνωσαν τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἐκόμισαν οἱ δύο ἀπεσταλμένοι, οἱ πολιορκούμενοι συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν ν' ἀναρῶνται ὑπόνομον. Εἰς τοῦτο δὲ εἰργάσθησαν κατὰ τὰς ὑπολοίπους ὥρας τῆς νυκτός, θέσαντες εἰς τὴν ὑπόνομον δώδεκα βαρέλια πυρίτιδος.

Ὁ δὲ Μουσταφᾶ πασᾶς, προβλέπων ἐνδεχομένην συνάθροισιν τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἐπίθεσιν ἐναντίον αὐτοῦ τὴν ἐπιούσαν, ἐσκεπθῆ νὰ μὴ ἀφήσῃ εἰς αὐτοὺς τὸν πρὸς τοῦτο καιρὸν, ἐπισπεύδων τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Ἀρακιδίου. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ὄρθρου ὁ στρατὸς αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐπὶ ποδός· καὶ πρὶν ἀκόμη ἐξημερώσῃ, ἐπανελήφθη ἡ ἐπίθεσις. Τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ διηυθύνετο καὶ πάλιν συγκεντρωμένον κατὰ τῆς πύλης τοῦ μοναστηρίου, ἥτις ὡς ἦτο ἀπὸ τῆς προτεραιᾶς ἐτοιμώροπος καὶ διερρηγμένη, δὲν ἐβράδυνε νὰ καταπέσῃ εἰς συν-

(*) Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος ἐσπεύς ἐφονεύθη μετὰ τινος μῆνας εἰς μίαν μάχην ἐν Μυλοποτάμῳ.

πρίσματα. Μετ' ὀλίγον δὲ ἠνοιγέτο εὐρὺ ρήγμα καὶ εἰς τὸ τεῖχος.

Καὶ τότε αἱ σάλπιγγες τοῦ ἐχθροῦ ἐσήμαναν γενικὴν ἐφοδόν. Μὲ φρικτὸν δὲ ἀλλαλαγμὸν, ὤρμησαν πανταχόθεν κατὰ τῆς μονῆς τὰ ἄγρια τῶν Τούρκων πλήθη.

Οἱ ὑπερασπισταὶ ὅμως τοῦ Ἀρκαδίου, ἀτρόμητοι εἰς τὰς θέσεις των, κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην στιγμὴν, ἐθέριζαν τὰς πυκνάς τῶν Τούρκων φάλαγγας. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι ἀκλόνητοι προχωροῦντες ἔφθασαν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς μονῆς καὶ ὤρμησαν εἰς τὸ ρήγμα τῆς πύλης. Ἐκεῖ ὁ ἠγούμενος περιστοιχούμενος ὑπὸ δρακὸς ἡρώων ἀνεκοψε ξιφῆρας τὴν ὄρμην αὐτῶν καὶ φοβερὰ συμπλοκὴ στήθος πρὸς στήθος συνήφθη εἰς τὸν στενὸν ἐκείνον χώρον.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην κρότος μέγας ἠκούσθη, τὸ ἔδαφος ἐσεισθη ὡς ὑπὸ σεισμοῦ φοβεροῦ καὶ μία πλευρὰ τοῦ τείχους ἀνετινάχθη καὶ κατέπεσε θάψασα ὑπὸ τὸν ὄγκον αὐτῆς τοὺς συνωθουμένους πρὸ τοῦ περιβόλου Τούρκους. Ἡ ὑπόνομος εἶχεν ἀναφλεγῆ. Εἰς σύνθημα δοθέν παρὰ τοῦ Γαβριὴλ, εἰς τῶν πλησίον αὐτοῦ μαχητῶν ὀνόματι Κωνσταντῖνος Γιαμπουδάκης, ἐκ τοῦ χωρίου Ἀδελὲ τῆς Ρεθύμνης, κατήλθεν εἰς τὴν ὑπόνομον καὶ πυροβολήσας εἰς τὴν πυρίτιδα τὴν ἀνέφλεξε, γινόμενος αὐτὸς τὸ πρῶτον θύμα.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν Τούρκων καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πολιορκουμένων εὗρον τὸν θάνατον ὑπὸ τῆς ἐρείπια. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς ἐκρήξεως δὲν ὑπῆρξεν ὅσον τὸ ἀνέμενον οἱ πολιορκούμενοι καταστραπτικόν. Ἡ προσδοκία αὐτῶν ἦτο ν' ἀνετινάχθῃ ὀλοκλήρως ἢ μονὴ μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἀλλ' ἀνετινάχθη μόνον μέρος αὐτῆς.

Ἡ ἐκρήξις αὕτη ἐπέφερε πανικὸν εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες ὠπισθοδρόμησαν ἀτάκτως, νομίζοντες ὅτι τὸ ἔδαφος ὀλοκλήρως ἦτο ὑπονομευμένον καὶ θὰ ἠνοιγέτο νὰ τοὺς καταπίη. Ἐκ τούτου δ' ἐπῆλθε βραχεῖα τῆς πάλης διχκοπή. Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας

εἶδεν ἡ Δασκαλάκη τὸν Ἠγούμενον ἑξάλλον, ἀγνώριστον ἐκ τοῦ καινοῦ τῆς πυρίτιδος, μὲ τὰ ράσα εἰς ράκη μεταβεβλημένα. Ἐκράτει γυμνὸν γιαταγάκι. Καί μὲ φωνὴν περίλυτον τῆς εἶπε :

— Ἐσκοτώθηκαν τόσοι κ' ἐγὼ ζῶ ἀκόμη. Δὲν ἔρχεται μιὰ μπάλλα νὰ μὲ σώσῃ; Ἄλλὰ δὲν θὰ πείσω ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ταῦτα δὲ λέγων, ἐξήγαγε τὸ περιεπτὸν τοῦ και τῆς τὸ ἔδωκε, μεθ' ὃ ἔτρεξεν εἰς τὸ ρῆγμα, διότι οἱ Τούρκοι ἀνασυναχθέντες ἐπήρχοντο ἐκ νεοῦ. Καί ὅσοι ἐπέζησαν τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀραδίου δὲν τὸν ἐπανείδον ζῶντα. Τὸν ἐπανείδον νεκρὸν ἐν μέσῳ τουρκικῶν πτωμάτων διάτρητον ὑπὸ σφαιρῶν καὶ ξιφισμῶν καὶ ἔχοντα τὴν κεφαλὴν ἀποκεκομμένην.

Οἱ Τούρκοι, πατήσαντες ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν ὀλίγων ἡρώων, οἷτινες ὄρθιοι εἰς τὸ ρῆγμα καὶ ἐπὶ τῶν καπνιζόντων ἐρειπίων προέτασσον τὸ στήθος αὐτῶν ὡς τελευταῖον προμαχῶνα κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν, εἰσώρμησαν εἰς τὴν αὐλήν. Ἄλλ' οἱ ζῶντες ἀκόμη ἐκ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Ἀραδίου, ἀποσυρθέντες εἰς τὰ κελιά, ἀντέταξαν ἐκεῖθεν τὴν τελευταίαν ἀμυναν καὶ ἔστρωσαν τὴν αὐλήν μὲ τουρκικὰ πτώματα.

— Παραδοῦντε, μαρέ, νὰ γλυτώσετε, ἐφώναζον πρὸς αὐτοὺς οἱ ἑντοπιεῖς Τούρκοι.

— Ὡστε νὰ χῶμι, ἕνα φυσέκι θὰ πολεμοῦμε, ἀπῆνταν οἱ πολιορκούμενοι.

— Θὰ βάλουμε φωτιά νὰ σᾶς κάψουμε.

— Ὅ,τι σᾶς περᾶσῃ νὰ μὴ τάφήσετε.

Εἰς ἓν τῶν κελίων εὕρισκετο ὁ Κωστῆς Δασκαλάκης μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν συγγενῶν του. Ἐνῶ δὲ ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἐμάχετο,

ἐπληρωθῆ εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸ αἷμα περιέλουσε τὸ πρόσωπόν του.

—ὦ ! ἀνεφώνησεν.

—Γιὰ τόσο πρᾶγμα; . . . τοῦ εἶπεν ἡ μήτηρ του ἐξετάζουσα τὸ τραῦμα μὲ τὴν σπαρτιατικὴν τῆς ἀταραξίαν. Θέλεις νὰ σ' ἀκούσουν νὰ ποῦν πῶς ἐφοβήθηκες, γυιὲ μου :

Πρὸ τοῦ κελλίου εἶχε πέσει φανευθεὶς εἰς Τούρκος στρατιωτῆς· ἐπειδὴ δὲ τὰ πολυμερόδικα τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ κελλίου ἐπλησίαζον νὰ ἐξαντληθῶσιν, ἤνοιζαν τὴν θύραν ἐπὶ μίαν στιγμὴν καὶ ἔβουραν μέσα τὸν νιζάμην, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρον πυριτιδοβολὰς τινὰς καὶ δοχεῖον ἐκ λευκοσιδήρου περιεχόν καφὲ καὶ ζάχαριν. Μὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο εὗρημα κατώρθωσαν νὰ καταπραύνησι μίαν ἀρτιγέννητον ἐγγονὴν τῆς Δασκαλάκη, ἥτις κλαίουσα ἀπαρηγόρητα, τοὺς εἶχε πρὸλλάνει μὲ τὰς κραυγὰς τῆς

Ἡ ἀπὸ τῶν κελλιῶν ἀντιστάσις διήρκεσεν ἐπὶ ὥραν ἰσχνὴν. Ἀλλὰ τὰ πολυμερόδικα τῶν τελευταίων ὑπερασπιστῶν τοῦ Ἀρχαδίου ἐξηντλήθησαν, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν ὄπλων κατέστησαν ἀχρηστά. Εἰς τὴν τραπέζαριαν τῆς μονῆς εἶχον κλεισθῆ περὶ τοὺς 40 πολεμισταί, ἐξ ὧν πολλοὶ ἦσαν πληγωμένοι. Ὅταν δὲ τὰ ὄπλα των ἤρχισαν νὰ σιγῶσι, Τούρκοι ἐντόπιοι, οἵτινες τοὺς ἐγνωρίζον, ἐπλησίασαν καὶ τοὺς ἐκάλεσαν νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα, δικθεθαιούντες αὐτοὺς μετ' ὄρκων ὅτι δὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσι τίποτε. Οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι ἐπείσθησαν καὶ ἐκ τῶν παραθύρων παρεδώκαν τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα ἄλλως ἦσαν ἀχρηστά. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι, ἐπιποροῦντες, εἰσώρμησαν, ἀφ' οὗ τοὺς ἀφώπλισαν, καὶ τοὺς κατέσφαξαν ὅλους, πλην ενός νέου, Ἐμμανουὴλ Μπριλάκη ὀνομαζομένου, ὅστις προλαβὼν ἀνεργιχθῆ καὶ ἐκρούθῃ εἰς τὴν καπνοδόχην. Ἐκεῖθεν, μόλις κρατούμενος ἐκ τοῦ τράμου, ἤκου-

σεν οὗτος τὰς κραυγὰς τῶν σφαζομένων καὶ ὄλον τὸν φρικτὸν θόρυβον τῆς πάλης μεταξύ τῶν ἀόπλων καὶ τῶν ὀπλισμένων. (*)

Οἱ Τούρκοι ἐκάλεσαν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παραδοθῶσιν, ἀλλ' ἂν καὶ οὗτοι εἶχαν ἐξαντλήσει τὰ πολεμοφόδια των, δὲν παρεδιδόντο εἰς τοὺς ἐντοπίους. Αἱ κραυγαὶ τῶν παραδοθέντων εἰς τὴν τραπεζαρίαν τοὺς εἶχον εἰδοποιήσει περὶ τῆς τύχης ἧτις τοὺς ἀνέμενε.

—Θὰ πάρετε πρῶτα τίς τελευταῖες μας σφαῖρες καὶ ἔπειτα τὰ τουφέκια μας, ἀπήντησεν ὁ Δημηκόπουλος ἐκ τινος κελτίου.

Μόνον δὲ ὅταν ἦλθε στρατὸς τακτικός, συγκατένευσαν νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' οἱ ἄτακτοι ὀρμῶντες διὰ μέσου τῶν στίχων τοῦ στρατοῦ, ἐθανάτωσαν πολλοὺς, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παραδόσεως. Τινὲς μάλιστα ἀρπάξαντες νήπια ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων, τὰ διεμέλισαν.

Οἱ ὑπολειφθέντες ἐκ τῶν πολιορκουμένων, οὐχὶ περισσότεροι τῶν 150, ὠδηγήθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μουσταφᾶ, ὅστις εἶπε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ὑποκρινόμενος εὐαισθησίαν φιλανθρώπου :

—Δὲν ἐλυπηθήκατε, μωρέ, τὰ παιδιὰ καὶ τίς γυναῖκες ; Φτοῦ 'σας, ἐντεψίζηδες !

Ἠρώτησεν ἔπειτα ἂν ὁ Κορωνάιος ἦτο ἐντὸς τῆς μονῆς, καὶ μαθὼν ὅτι οὗτος εἶχε μείνει ἔξω τῆς πολιορκίας, εἶπε :

—Κρίμα ! ἄδικα 'χάσαμε τόσοσους ἀνθρώπους.

Μετὰ τοῦτο διέταξε νὰ χωρισθῶσιν οἱ ὀλίγιστοι ἄνδρες ἀπὸ τὰς γυναικόπαιδα, καὶ ἐρωτῶν ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἂν ἦσαν ἐθελονταὶ ἢ Κρήτες, ἐχώριζε καὶ τούτους.

(*) Οἱ Τούρκοι τὸν ἀνεκάλυψαν μετὰ τινὰς ὥρας εἰς τὴν καπνοδόχην, ἀλλὰ τὸν ἔσωσε λοχαγὸς τις τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς, ἀλλὰ μετὰ τινα καιρὸν παραφρονήσας ἀπέθανε.

—Εἶσαι ξένος ἐσύ ; εἶπε πρὸς τὸν Δημακόπουλον.

—Εἶμαι στρατιώτης τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἀπήντησεν ὁ ἀνθυπολοχαγός, ὅστις φορῶν τὴν στολὴν του, δὲν ἠδύνατο, καὶ ἂν ἤθελε, ν' ἀποκρύψῃ τὴν ιδιότητά του.

—Καὶ σὺ ; ἠρώτησε τὸν Κωνσταντῖνον Δασκαλάκην, ὅστις ἐφόρει στολὴν Ἑλλήνος ἐθνοφύλακος.

—Στρατιώτης τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἀπήντησε καὶ οὗτος.

Τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν ἔδωκε καὶ ὁ Βασίλης Ἀράκης ὁ σαλιγκηκτής, εἰς στρατιώτης τοῦ ἵππικοῦ ὀνόματι Σπύρος καὶ ὁ ἐκ Ρεθύμνου Νικόλαος Γαληνάκης.

Εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Πασᾶ ἦτο ἀγαθός τις Μωαμεθανός Ρεθύμιος, ὅστις ἐγνώριζε τὸν Γαληνάκην, ὡς κάτοικον Ρεθύμνου. Γνωρίζων δὲ ὅτι οἱ ἐθελονταὶ θὰ ἐθνατώνοντο, ἠθέλησε νὰ τὸν σώσῃ.

—Βρῆ δὲν εἶσαι σὺ ὁ Νικόλης ὁ Γαληνός ἀπὸ τοῦ Ρεθεμνο ; Δὲν εἶσαι μάρτης στὸ Ρεθεμνο ; Γιαίντα δὲν λὲς τὴν ἀλήθεια ;

Ἄλλ' ὁ Γαληνάκης, νομίζων ἴσως ὅτι ἡ σωτηρία του ἦτο ἀσφαλεστέρα ἂν συγκατελεγετο εἰς τοὺς ἐθελοντάς, ἐπέμεινε διατεινόμενος ὅτι ἦτο ἐθελοντής καὶ στρατιώτης.

Οἱ οὕτω ἀποχωρισθέντες ὡς ἐθελονταὶ παρεδόθησαν εἰς ἀπόσπασμα στρατοῦ, τὸ ὅποιον, ἀφοῦ τοὺς ἀπεμάκρυνε, τοὺς περιεκύκλωσε καὶ τοὺς ἐφόνευσε διὰ λοχισμῶν. Ἐπειτα ἀπεκόπησαν αἱ κεφαλαίων καὶ ἐξεσφενδονίσθησαν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ γυναικόπαιδα.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ ἄτακτοι ἐλεηλάτου καὶ κατέστρεφον ὅ,τι ἔμενον ἀκόμῃ εἰς τὸ Ἀρκαδίον, καὶ ἐβεβήλου τὸν ναόν. Εὐρόντες δὲ εἰς ἓν κελλίον τρεῖς βαθυγήρους μοναχοὺς, τυφλοὺς καὶ παραλυτικούς ἐκ τοῦ γήρατος, τοὺς ἔκαυσαν ζωντανούς. Ἐνῶ δὲ οὗτοι εἰς ταῦτα κατεγίνοντο, μία τῶν περιστερῶν, τῆς ὁποίας εἶχε φυγαδεύσει ἐκ τοῦ

μοναστηρίου τῆς μάχης ἢ βοῇ καὶ ὁ πάταγος, ἦλθε καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου. Ἰδὼν δὲ αὐτὴν εἰς τῶν Τούρκων, τὴν ἐπυροβόλησε καὶ τὴν ἐφόνησε. Δὲν ἔπεσεν ὅμως κάτω τὸ πτηνόν, ἀλλ' ἔμεινεν ἐπὶ τῆς στέγης. Ὁ δὲ Τούρκος ἀναβάς διὰ τὴν πύλην τὴν περιστεράν, εὗρεν ἕνα χριστιανόν, κρυπτόμενον μεταξὺ τῶν δύο θόλων τοῦ ναοῦ, καὶ τὸν ἐφόνησεν.

Ὁ Μουσταφᾶς παρέμεινεν εἰς τὸ ὄροπέδιον τοῦ Ἀρκαδίου διὰ τὴν θάψην τοῦ νεκροῦ του, οἵτινες πολυαριθμοὶ ἐκάλυπτον τὰ πέριξ καὶ τὴν αὐλὴν τῆς μονῆς· τοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἀπέστειλε μετὰ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐντοπίων Τούρκων εἰς Ρέθυμνον.

Καθ' ὁδὸν οἱ αἰχμαλῶτοι ὑπέφεραν μαρτύρια, ὡς καὶ μὴ ἦσαν ἀρκετὰ ὅσα εἶχον ὑποφέρει μέχρι τοῦδε. Οἱ παρακολουθοῦντες Τουρκοκρῆτες τοὺς ἐπροπηλάκιζον παντοιοτρόπως. Ἐπειδὴ ὅπως ἦσαν ἐξηνητημένοι σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, τινὲς δὲ καὶ πληγωμένοι, ἐσύροντο μᾶλλον παρὰ ἐβλάδιζον, τοὺς ἐκτύπων μὲ τὰ ὄπλα διὰ τὴν ταχύνοιαν τὸ βῆμα. Μόνον πρὸς τὴν Χαρίκλειαν Δασκαλάκη ἐφέρθησαν μετὰ τινος σεβασμοῦ, διότι τινὲς τῶν Τούρκων χωρικῶν τὴν ἐγνώριζον, τῆς προσέφερον μάλιστα καὶ ἡμίονον καὶ ἰππεύσῃ, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη. Ἄλλ' ὅταν εἶδε καὶ βρασνίζουσαν τὴν βαρβάρωσιν τοὺς ἀλλοὺς αἰχμαλῶτους, δὲν ἠδυνήθη καὶ κρατήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν τῆς καὶ εἶπε πρὸς τοὺς Τούρκους:

— Ἀνάθεμα ταῖς μπάλλαις ποῦ μᾶς ἀφήκανε ζωντανούς! Δὲ μᾶς σκοτώνετε μίαν καὶ καλὴν καὶ γλυτῶσωμε;

Εἰς τῶν Τούρκων ἔσυρε τὴν πιστόλα του.

— Ἐχεις καὶ γλῶσσα, γκισούρισα, αἰ;

Καὶ διήθυνε τὸ ὄπλον κατ' αὐτῆς· ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄλλοι τὸν

ἠμπόδισαν, ἤρπασεν ἀπὸ τὴν ἀγκαλίην τῆς Δασκαλάκη τὴν μικρὰν τῆς ἐγγονῆν καὶ τὴν ἐτίναξεν εἰς ἀπόστασιν. (*)

Εἰς τὸ χωρίον Μέση ἀπέθανον τινὲς τῶν τραυματισμένων αἰχμαλώτων. Οἱ δὲ Τούρκοι ἐκάλεσαν ἓνα ἱερεᾶ νὰ τοὺς θάψῃ, οὐχὶ ἐκ γενναιοψυχίας καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὰ εὐγενῆ ἐκεῖνα θύματα, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβουν ἀφρητὴν νὰ ὑβρίσουν καὶ τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Καθ' ἣν ὥραν λοιπὸν ὁ ἱερεὺς ἀνεγίνωσκε τὰς εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν νεκρῶν, οἱ Τουρκοκρήτες πλησιάζοντες τὸν ἐκολάφιζον, διότι τὰχα δὲν τὰψαλλε καλά.

Οἱ ὀλίγοι ἄνδρες αἰχμαλῶτοι ἦσαν δεμένοι. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Κούβας, τὸν ὅποιον οἱ Τουρκοκρητικοὶ ἐμίσην ἐξαιρετικῶς, διότι ἦτο φημισμένος διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατεδιώκετο ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, διότι πολλοὺς ἐκ τῶν θρασυτέρων Τούρκων εἶχε ταπεινώσει. Ἦτο ὅμως τόσο μαυρισμένος καὶ παραμορφωμένος, ὥστε καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Τούρκων τὸν ἐγνώριζον δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων. Ὀλίγον δὲ κατωτέρω τῆς Μέσης, κατορθώσας νὰ λύσῃ τὰ δεσμὰ του, ἀπεπειράθη νὰ φύγῃ. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι τὸν συνέλαβον καὶ ἀνακαλύψαντες τότε ποῖος ἦτο, τὸν ἐθανάτωσαν κατὰ τρόπον φρικτὸν, ἀκρωτηριάσαντες καὶ διαμελίσαντες αὐτόν.

Εἰς τὸ Ρέθυμον ὁ τουρκικὸς ὄχλος ὑπεδέχθη τοὺς αἰχμαλώτους μὲ λοιδορίας καὶ ἐμπτυσμούς. Οὕτω δὲ τοὺς συνεδεύσε μεχρι τοῦ Διοικητηρίου, ὅπου οἱ μὲν ἄνδρες ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, αἱ δὲ

(*) Ἐκ τῆς πτώσεως ἐκείνης ἐπαθε χίταγμα ἡ κνήμη τοῦ βρέφους, ἐξ οὗ διετήρησε καὶ κατόπιν μικρὰν βλάβην χωλαίνουσα ὀλίγον. Σήμερον εἶναι διδασκάλισσα ἡ ἐγγονὴ τῆς Χαρικλείας Δασκαλάκη, ὀνομαζομένη Παρατκευὴ Δαμουλάκη.

γυναικες καὶ τὰ παιδια παρεδόθησαν, ἐνεργείᾳ τῶν προξένων, εἰς τὸν Ἐπίσκοπον, ἵνα κρατηθῶσιν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν. Καὶ τὰ μὲν γυναικόπαιδα μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀφίθησαν ἐλεύθερα, οἱ δὲ ἄνδρες ἐκρατήθησαν ἐπὶ μῆνας εἰς τὴν φυλακὴν.

Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω ὅτι εἰς τῶν ἐν Ρεθύμνῳ Τούρκων, ὁ ἐξ Ἡρακλείου Μουχαρέμ βέης, ἀνώτερος δημόσιος ὑπάλληλος, μετὰ τόσῃς φιλανθρωπίαις ἐφρόντισεν ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τοιοῦτον ἐνδιαφέρον ἔδειξε δι' αὐτούς, ὥστε ἡ διαγωγὴ του ἐνίσχυσε τὴν ὑποψίαν τὴν ὁποίαν εἶχον σχηματίσει περὶ αὐτοῦ ἐξ ἄλλων παραπλησίων ἐκδηλώσεων οἱ Τούρκοι, ὅτι ἦτο χριστιανὸς ἐν τῷ κρυπτῷ. Ἡ ὑποψία δὲ αὕτη ἐπεβεβαιώθη βραδύτερον, ὅταν τὰ τέκνα του, καταφυγόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐβαπτίσθησαν.

ΤΕΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΦΕΞΗ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ

Ὁ Γέρω-Μαρτέν (Κορμών και Γκρανζέ) Δράμα. Πράξεις 3.	Δρ.	1.20
Τόσκα (Victorien Sardou) Δράμα Πράξεις 3.	Δρ.	1.—
Οἱ Βρυκόλακες (Ένρικ Ίβεν) Δράμα. Πράξεις 3.	Δρ.	1.—
Ἡ Λύρα τοῦ Γέρω-Νικόλα (Δ. Κόκκου). Κωμειδύλ. Πρ.3.	Δρ.	—80
Ὁ μακαρίτης Τουρινέλ (Bisson). Κωμ. Διασκευή Ν. Λάσκαρη.	Δρ.	1.—
Ἡ Τριμή (Südermann) Δράμα. Πράξ. 3. Μετάφρ. Χ. Ἀννίνου.	Δρ.	1.—
Πατρίς I (Sardou) Δράμα. Πρ 5. Μετάφρ. I. Καμπούρογλου.	Δρ.	1.20
Ἡ Καραντίνα (Ν. Λάσκαρη). Κωμωδία. Πράξεις 3.	Δρ.	1.20
Αἱ δύο Ὀρφαναὶ (D'Ennery) Δράμα. Πράξ. 5. Μετ. Δ. Λάμπρου.	Δρ.	1.20
Κωμωδίαὶ Μονόπρακτοὶ (Ν. Λάσκαρη).	Δρ.	1.20
Ὁ Ἀλκάδης τῆς Θαλαμέας (Calderon) Δράμα. Πράξεις 3.		
Μετάφρασις I. Καμπούρογλου	Δρ.	1.—
Ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας (Κορομηλά). Εἰδύλ. Πρ. 5.	Δρ.	1.20
Νὰ τὸ λέμε; (Labiche) Κωμωδία Πράξ 3 Μετ. Ν. Λάσκαρη.	Δρ.	1.—
Μονόλογοι—Καλαποθάκη—Δημητρακοπούλου—Δελιχατερίνη— Λάσκαρη—Καλογεροπούλου—Κοτσελοπούλου.	Δρ.	—80
Οἱ δύο Λοχίαὶ (B. Daubigny). Δράμα. Πράξεις 3.	Δρ.	1.20
Ἡ Στριγγάλα (Ν. Ἀντωνοπούλου) Δραματ. εἰδύλ. Πράξ. 4.	Δρ.	—80
Οἱ Ἄτιμοι (Rovetta) Δράμα. Πράξ. 3. Μετάφρ. Χ. Ἀννίνου.	Δρ.	—80
Ὁ Καπετάν Γιακουμῆς (Δ. Κόκκου). Κωμειδύλ. Πράξ. 4.	Δρ.	1.20
Ἡ Φαιδώρα (Vict. Sardou) Δράμα. Πράξεις 4.	Δρ.	1.20
Ἡ Γκόλφω (Σπ. Περρσιάδου). Δράμα εἰδυλλιακόν. Πράξεις 5.	Δρ.	1.20
Μαλλιά Κουδάρια (Νικ. Λάσκαρη) Κωμωδία. Πράξεις 3.	Δρ.	1.40
Ὁ Σταυρὸς (Ἴω. Νικολάρα) Δράμα. Πράξεις 3.	Δρ.	—60
Ἡ Χαΐδω (Η. Μετσησιώτου) Δραματικόν εἰδυλλ. Πράξ. 3.	Δρ.	—80
Ἡ Θεία τοῦ Καρόλου (Brandon) Κωμ. Πράξ. 3. Μετ. Ἀννίνου.	Δρ.	1.—
Ὁ Γαμβρός μας (Λάσκαρη καὶ Γιαννουκάκη) Κωμωδ. Πράξ. 3.	Δρ.	1.20
Ντροπαλὸς ἐρωτευμένος (Καμπούρογλου καὶ Λάσκαρη) Κωμ.	Δρ.	—60
Σαμπινιὸν χωρὶς νὰ θέλῃ. Κωμωδ. Πράξ. 3. Μετ. Λάσκαρη.	Δρ.	1.40

Ἡ Μήδεια (Σουβορίν) Δράμα. Πράξ. 4. Μετάφρ. Κ. Κοκώλη. Δρ.	1.20
Ἡ Λαμπαδοδρομία (Π. Ἐρβιέ) Δράμα. Μετ. Ἠλ. Βεργοπούλου.	1.20
Ἐρωτος Θρίαμβος (Giocosa) Μῦθος δραματικός. Μετάφρασις Ἀγγελαίου Γιαννοπούλου, ἡπειρώτου.	Δρ. —.60
Τὸ Σπίτι τῆς Κούκλας (Ἴβεν) Δράμα Πράξ. 3. Μετ. Γιαννουκάκη	1.40
Ὁ Υἱὸς τῆς Νυκτὸς (Sejour) Δράμα. Πρ. 4 μετὰ Προλόγου. Δρ.	1.20
Θυμιούλα ἢ Γαλαξειδιώτισσα (Μελισσιώτου) Δραμ. εἰδύλ. Πρ. 3.	—, 80
Μάρκελλα (Πολ. Δημητρακοπούλου) Τραγωδία. Πράξεις 4.	Δρ. 1.20
Οἱ Ἰακωβίται (Fr. Corré) Δράμα. Πράξ. 5 Μετ. Τσικοπούλου	1.—
Νύξ Ἐλενηοσύνης (Ἴω. Βουλοδήμου) Δράμα. Πράξεις 3.	Δρ. 1.—
Ὁ Ράπτης τῶν Κυριῶν (Feydeau) Κωμ. Πρ. 3. Μετ. Γιαννουκάκη	1.20
Ἀπὸ τῆ Γῆ ἔς τὸν Οὐρανὸν (Δημητρακοπούλου) Κωμ. Πράξ. 3.	1.20
Κωμῳδίαί (Ν. Ι. Λάσκαρη).—Σειρὰ Δευτέρα.	Δρ. 1.—
Ἡ Λοκαντιέρα (C. Goldoni) Κωμ. Πράξ. 3. Μετ. Ποριώτη.	Δρ. 1.40
Ὁ Δὸν Κιχώτης (Στρατηγοπούλου) Ἰλαροτραγῶδ. Πράξ. 5.	Δρ. 1.40
Ὁ Μπάμπια-Λινάρδος (Δ. Κόκκου) Κωμειδύλ. Πράξ. 3.	Δρ. 1.—
Τὸ Στοιχειὸν (Calderon) Δράμα εἰς Ἡμέρας 3. Μετ. Καμπούρογλου.	1.—
Οἱ Ἰπλόται τῆς Ὀμίχλης (D'Ennery) Δράμα. Πράξ. 5.	Δρ. 1.40
Ἀγαθόπουλος ὁ Ἐπροχωρήτης (Μολιέρου) Κωμ. Πράξ. 3.	Δρ. —.80
Γιὰ τὴν Τιμὴν (Χρ. Χρηστοβασίλη) Τραγωδία. Πράξ. 4.	Δρ. 1.—
Νικηφόρος Φωκᾶς (Π. Δ. Ζίνου) Τραγωδία. Πράξεις 3.	Δρ. 1.20
Ἡ Χάρα (H. Meilhac καὶ Halevy) Κωμῳδ. Πράξ. 3.	Δρ. 1.—
Δραμᾶτια (Νικ. Ι. Λάσκαρη). Νᾶ με Ζηλεύης.—Οἱ Ἐντιμοί. —Τὸ Μαυτωλεῖον.	Δρ. 1.—
Τὸ Μπαλόνη (J Darnley καὶ G. Fenn) Κωμῳδ. Πράξ. 3.	Δρ. 1.20
Ταρτούφος (Μολιέρου) Κωμῳδία. Μετάφρ. Ι. Σκυλίτση.	Δρ. 1.40
Πικ-Νικ (Ν. Ι. Λάσκαρη καὶ Γ. Κ. Πώπ) Κωμῳδ. Πράξ. 3.	Δρ. 1.20
Ὁ Πολιτικὸς Ἀνεμόμυλος (Gondinet) Κωμ. Διασκ. Ν. Λάσκαρη.	—, 60
Γένος καὶ Καρδία (Π. Δ. Ζίνου) Δράμα. Πράξεις 4.	Δρ. —.80
Ὁ μνηστήρ τῆς Ἀρχοντοῦλας (Ἄλ. Ρ. Ραγκαβῆ) Κωμ.	Δρ. —.80

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ Βιβλιοθήκη αὕτη γραφεῖσα ὑπὸ διακεκριμένων λογίων μας περιλαμβάνει ἐν μονογραφαῖς τὰς ὀφαιότερας καὶ συγκινητικωτέρας σελίδας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔθνικόν ἀνάγνωσμα διὰ πάντα Ἑλλήνα. Ἐκαστὸν τεῦχος ἐκ σελίδων 32 σχήμ. 16ου, ἀποτελοῦν αὐτοτελῆ πραγματεῖαν, τιμᾶται λεπτῶν 35.

Ὀδυσσεύς Ἀνδρουπόδος (Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς) ὑπὸ Μπάμπη Ἀννίου.

Γεώργιος Κυβερνήτης ὁ Σκευδέρμπης ὑπὸ Ἡλ. Οἰκονομοπούλου.
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ὑπὸ Γ. Τσοκοπούλου.

Ὁ Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα ὑπὸ Ἰω. Π. Πετρουλάκου.

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ὑπὸ Δ. Ι. Καλογεροπούλου.

Ὁ Δόρυς Βύρων ὑπὸ Θεοδ. Γ. Κοτρίου.

Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίου, ὑπὸ Γ. Τσοκοπούλου.

Πολιορκία καὶ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου, ὑπὸ Εὐαγ. Παυταλίδου.

Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστάσεως τοῦ 1878, ὑπὸ Ἰωαννέως Στρατηγοπούλου.

Ἡ ὀλοκαύτωσις τοῦ Ἀρκαδίου, ὑπὸ Ἰω. Κονδυλάκη.

Ἡ ἄλωσις τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπὸ Γ. Φραγκοῦδη.

Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως (3 Μαΐου 1826—25 Μαΐου 1827), ὑπὸ Γεωργ. Ἀσπρέα.

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς, ὑπὸ Γ. Τσοκοπούλου.

Ἡ Κυρὰ-Φροσύνη, ὑπὸ Σπυρ. Ποταμιάνου.

Ἀθανάσιος Διάκος, ὑπὸ Τίμ. Μωραϊτίνῃ.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ἀλβανῶν ἐν Ναυπλίῳ (1779), ὑπὸ Γ. Ἀντωνοπούλου.

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ τρεῖς Πύργοι. Ἐπεισόδιον. Ὑπὸ Πολ. Δημητρακοπούλου.]

Ὁ Κασσαντώνης, ὑπὸ Χρ. Χρηστοβασίλη.

Ἡ ἄλωσις τῆς Γραμβούσης (Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἐν Κρήτῃ), ὑπὸ Ἰω. Κονδυλάκη.